

6. Шевченко А. Вершиник: [до 80-річчя від дня народження Василя Земляка] / А. Шевченко // Дивослово. – 2003. – № 4. – С.17–18.
7. Земляк В. С.Екранові – мову сьогодення / В.С.Земляк // Літературна Україна. – 1971. – 18 вересня. – С.12.
8. Комар Б. Незабутні побратими / Б. Комар // Київ. – 2003. – № 6. – С.33–34.
9. Брюховецька Л. Безсмертний дух народу: історія створення фільму «Вавилон – ХХ»: [Електронний ресурс] // Кіно-Театр. – 2011. – № 3. – С.13–16. – Режим доступу: http://www.ktm.ukma.kiev.ua/show_content.php?id=1146
10. Скалій Р. Припадаючи до слова: Екранізація роману В. Земляка «Лебедина зграя»: здобутки і втрати / Р. Скалій // Літературна Україна. – 1980. – 12 вересня. – С.8.
11. Пуніна О. «Лебедина зграя» Василя Земляка та «Вавилон ХХ» Івана Миколайчука: романний гротеск і його модифікація в кіно інтерпретації / О. Пуніна // Слово і Час. – 2013. – № 4. – С.94–101.
12. Стех М. Р. Іван Миколайчук і його фільм «Вавилон ХХ»: [Електронний ресурс] // Стех М. Р. Очима культури: телепередача. – 2013. – Вип. 51. – Режим доступу: <http://www.ex.ua/71869250>
13. Серікова А. «Жіноче» кохання в «химерному» романі (на прикладі дилогії «Лебедина зграя» і «Зелені млини» Василя Земляка) / А. Серікова // Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвузівський збірник наукових статей / М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; Нац. акад. наук України ; Бердянський держ. пед. ун-т ; Ін-т літератури ім. Т. Шевченка НАНУ. – Бердянськ, 2013. – с.251-258. – (Серія «Лінгвістика і літературознавство» ; вип. 27, ч. 4).
14. Земляк В. С. Лебедина зграя / В.С.Земляк. – К.: Махаон-Україна, 2002. – 336 с.
15. Шестопалова Л.Д. Специфіка антропонімів у химерній прозі (на матеріалі творчості В. Дрозда) 2006 року: автореф. дис.на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Л. Д. Шестопалова. – Одеса., 2006. – 19 с.
16. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей: Словник-довідник / за ред. В.М.Русанівського. – К.: Наукова думка, 2005. - 334 с.
17. Калачик І. Специфіка антропонімів як вияв авторської точки зору в художніх текстах Василя Земляка / Калачик Інна // Назва з екрану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzvdpu_filol/2009_11/zbirnuk%2011%20%202009/specufika%20antropnimiv.pdf
18. Гармаш Ю. Юрій Гармаш: «Я відчуваю ностальгію за «Вавилоном ХХ» [Електронний ресурс] // Кіно-Театр. – 2011. – № 3. – С.11–12. – Режим доступу: <http://elib.nplu.org/view.html?id=2986>
19. Фільм «Вавилон – ХХ» (реж. Іван Миколайчук, 1979) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.youtube.com/watch?v=VVAY3DEo50>

УДК 81'276.3

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОВНОЇ ЕКСПРЕСІЇ В ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ

К.І. Семенюк, О.В. Ковтун

Анотація. У пропонованій статті досліджено семантико-стилістичні особливості прояву експресії в усному мовленні. Досліджуваний феномен розглянуто в гендерному аспекті; виявлено ключові особливості вираження емоцій чоловіків і жінок на прикладі публічних виступів медійних персон.

Ключові слова: гендер, комунікативна лінгвістика, експресія, мовні засоби, лексика.

Мова – знаряддя культури, її духовний інструмент, що формує свого носія, нав'язує останньому зафіксоване у мовних формах бачення світу, визначає образ мислення й почуттів користувача мови. Вона виступає регулятором сприйняття світу носіями, надаючи останнім певну сітку значущих категорій, крізь яку фільтрується досвід буття. Сучасний етап у розвитку лінгвістичної науки характеризується докорінною зміною базової наукової парадигми, поворотом до розгляду мовних явищ під антропоцентричним кутом зору. Визначилася настанова досліджувати мову в нерозривному зв'язку із мисленням, свідомістю, пізнанням, культурою, світоглядом як окремого індивідуума, так і мовного колективу, до якого він належить.

Диференціація мови за статтю стала відома з XVII століття, коли були відкриті нові племена, в яких спостерігалися досить значні відмінності в мові залежно від статі того, хто говорить.

Переважно це стосувалося жінок, оскільки їхня мовна поведінка регламентувалася більше, ніж чоловіча, тому спочатку в науковому описі обговорювалися так звані «жіночі мови». Найчастіше відмінності виявлялися в лексиці.

У кінці 60-х років ХХ століття спочатку в історії і соціології, а потім і в інших науках вводиться термін "гендер", широко використовуваний для опису стереотипів "фемінінності" і "маскуліності", які існують в різних культурах [1:22]. Зміна основ суспільного життя, в якому зростає роль жінки, традиційного національного менталітету, зумовлює бурхливий розвиток гендерних досліджень в різних напрямках гуманітарних наук, у тому числі і в мовознавстві, тому питання диференціації мовлення на чоловіче і жіноче сьогодні є дуже актуальним.

На сьогоднішній день проблема експресивності (походить від слова "експресія", що у перекладі з латинської (*expressio*) означає "вираз") привертає велику увагу дослідників, оскільки зміна наукової парадигми дозволяє вивчати антропологічні та лінгвопрагматичні аспекти функціонування категорії експресивності у комунікації. Протягом останніх десятиліть лінгвісти досить докладно і досконало вивчили категорію експресивності, а також виявили мовні засоби її актуалізації (Ш. Баллі, В. Виноградов, В. Телія, Л. Жаналіна, В. Шаховський, С. Шейгал та ін.). Однак явище експресивності настільки багатогранне, що тема не може бути вичерпана вже існуючими дослідницькими роботами і вимагає подальшої розробки у межах сучасних підходів до дослідження мовлення.

Метою даної статті є визначення семантико-стилістичних особливостей вияву емоцій в гендерному аспекті (на прикладі промови перед випускниками Стенфорда Опри Уінфрі та Стіва Джобса).

Ознайомлення з науковою літературою за темою дослідження засвідчило, що в науці створені передумови для розробки даної теми. У роботах вчених обґрунтовані наукові концепції лінгвістичної особистості, однак, поза увагою вчених залишається дослідження експресії емоцій в гендерному аспекті, хоча експресивність мовця суттєво впливає на комунікацію, особливо в умовах міжособистісної взаємодії.

Лінгвістика нового часу активно вивчає взаємодію і взаємозв'язок ментальності як структури колективної свідомості певного етносу та мовної системи як плану вираження першої [1:6]. Комунікативна лінгвістика – новий напрям сучасної науки про мову, предметом якого є процеси спілкування людей із використанням живої природної мови, а також із урахуванням усіх наявних складових комунікації (фізичних, фізіологічних, психологічних, соціальних, контекстних, ситуативних та ін.) [1:8].

Серед основних питань комунікативної лінгвістики необхідно виокремити питання про загальні закони комунікації, специфіку комунікації залежно від різних умов (соціальних, культурних, професійних тощо), структуру мови (мовного коду) у процесах спілкування, закономірності взаємодії мовних (вербальних) і позамовних (невербальних) засобів комунікації, залежність організації мовного коду від позамовних (ситуативних – у широкому сенсі слова) явищ, етапи і закономірності породження і сприйняття мовлення в різних комунікативних умовах, причини комунікативних невдач, особливості мовленнєвих стратегій, а також про методи дослідження мови і засобів інших семіотичних систем у процесах комунікації [1:13].

В останні роки науковий пошук комунікативної лінгвістики спрямовується на вивчення гендерного аспекту спілкування з метою встановлення специфіки та типових тенденцій спілкування (див. напр., праці А.В. Кириліної) [1:10].

Термін *гендер* визначається як соціальна стать на відміну від біологічної, і продукується вона у процесі соціальної, культурної і мовної практики. Категорія "гендер" була впроваджена феміністками з метою розрізнення понять "біологічна стать" та "соціокультурна стать". За словами А.В. Кириліної, "гендерний фактор, який враховує природну стать людини і її соціальні "наслідки", є однією з істотних характеристик особистості і протягом усього життя впливає на її усвідомлення

своєї ідентичності, а також на ідентифікацію суб'єкта-мовця іншими членами соціуму". Не біологічна стать, а соціокультурні норми визначають психологічні якості, моделі поведінки, професійну діяльність чоловіка та жінки [2:35].

Власне лінгвістичний інструментарій гендерних студій постає у двох іпостасях, які умовно, розуміючи хисткість меж, можна кваліфікувати таким чином: 1) мова – це інструмент пізнання гендеру як самостійної міждисциплінарної парадигми, як своєрідної інтриги пізнання, – лінгвістична гендерологія; 2) гендерно орієнтовані мовознавчі дослідження – це продукування додаткових знань про мову та комунікацію, – гендерна лінгвістика [3:25].

Розглядаючи сучасний стан гендерних досліджень у мовознавстві на Заході [1:22], можна виокремити три підходи.

Перший підхід зводиться до трактовки виключно соціальної природи мови жінок і чоловіків і спрямований на виявлення тих мовних відмінностей, які можна пояснити особливостями перерозподілу соціальної влади у суспільстві. При цьому "чоловіча" чи "жіноча" мови визначаються як певна функціональна похідна від основної мови.

Другий – соціопсихолінгвістичний підхід – науково редукує "жіночу" та "чоловічу" мови до особливостей мовленнєвої поведінки статей. Статистичні показники чи визначення середніх параметрів поведінки статей складають каркас для побудови психолінгвістичних теорій типів мовленнєвої поведінки різних статей.

Представники третього напрямку в цілому роблять наголос на когнітивному аспекті розбіжностей у мовній поведінці статей. Для них є більш значущим не тільки визначення частотності відмінностей та оперування її показниками, але й створення цілісних лінгвістичних моделей мовних категорій.

У сучасній вітчизняній лінгвістиці, за словами А. Кириліної, існує розгалужена система напрямів гендерних досліджень: власне гендерні дослідження, соціолінгвістика, феміністична лінгвістика, вивчення маскулінності, психолінгвістичні та крос-культурні дослідження [2;3].

На сучасному етапі активно ведуться гендерні лінгвістичні розвідки, що дозволяє вивчати функціонування мовних засобів вираження експресивності, які не досліджувалися представниками традиційної структурної лінгвістики, з огляду на гендерні особливості мовленнєвої поведінки чоловіків та жінок.

Емоції людини та механізми їх вираження лінгвістичними засобами завжди залишалися предметом наукового дослідження. Цей феномен досліджують такі науки: психологія фізіологія, соціологія, філософія, етика, медицина, лінгвістика, літературознавство [4:26].

Власне вивченням особливостей емоційних конструкцій в англійській мові в системно-структурному аспекті науковці почали займатися у 20 столітті. Проблема вияву емоцій, їх вплив на процес формування вербальної і невербальної комунікацій цікавить багатьох лінгвістів. Дослідниками було доведено, що емоції можуть передаватися за допомогою фонетичних, лексичних, словотворчих, фразеологічних, граматичних засобів. Однак, на думку, Т. Змеєвої, існують різні рівні емоційних станів, специфіка яких може бути виражена мовними засобами [5:12].

Емоційна експресія реалізується через емоційне мовлення. Як тільки рівень емоційного ставлення мовця до предмета мовлення перевищує поріг узгоджених нормативів у напрямку до підвищеного рівня емоційності, емоційно-експресивна інформація починає домінувати, відбувається перехід на мовний код підвищеної тональності.

Так, під час своєї промови перед випускниками Стенфорда у 2008 році Опра Уінфрі (*Oprah Winfrey – далі О.В.*) починає з теплового привітання, щирої вдячності, підкреслюючи значущість події: "*Thank you for letting me share this amazing day with you*" – "Спасибі, що дозволили розділити цей надзвичайний день з вами", – говорить жінка, підкреслюючи слово "amazing". У цьому випадку емоційна експресія реалізується в емоційному мовленні.

Зазначимо, що мовна поведінка чоловіків і жінок може визначатися вимогами й очікуваннями

суспільства. Під впливом цих соціальних факторів виникають різні стратегії і тактики спілкування. Автор книги "You just don't understand me. Women and men in conversation" Д. Таннен окреслює відмінності в поведінкових моделях за статтю і стверджує, що мовна поведінка чоловіків спрямована на досягнення й збереження незалежності, високого статусу. Натомість від жінки суспільство очікує неконфліктності, емоційності, яскравості [6:135]. Тому початок своєї промови перед аудиторією Стенфорда Стів Джобс (*Steve Jobs – далі S.J.*) починає в офіційному стилі: "*I am honoured to be with you today at your commencement from one of the finest universities in the world*" – "Для мене велика честь бути сьогодні тут на вашій посвяті в одному з найкращих університетів у світі". Як бачимо, лексика менш емоційно забарвлена, однак лексичні одиниці "*I am honoured to be with you*", "*the finest universities in the world*" підкреслюють значущість події та емоційне ставлення мовця.

На лексичному рівні науковцями було досліджено, що чоловіки частіше вживають неологізми, слова професійної і термінологічної лексики [4:24].

У своїй промові Стів Джобс описує свій перший досвід роботи: "*I learned about serif and sans serif typefaces, about varying the amount of space between different letter combinations, about what makes great typography great. It was beautiful, historical, artistically subtle in a way that science can't capture, and I found it fascinating*" – "Я багато дізнався про гарнітури шрифтів (*serif, sans-serif*), про варіювання відстані між співвідношеннями літер – про все, що робить чудову типографію чудовою. На цих заняттях була якась краса, історія, тонкощі мистецтва, те, що наука не могла пізнати... мене це зачарувало".

У дослідженнях лінгвістів, серед яких В. Потапов, наголошується на тому, що однією з особливостей жіночої емоційної мови є використання ад'єктивних (прикметникових) конструкцій, що вказують на оцінне ставлення, визначаючи кількісні і параметричні співвідношення [7:97].

O.W.: "*You see, Kirby's a very smart girl, I hear that they arrived and everybody was so welcoming, The beautiful thing about learning is that nobody can take that away from you*", *I know that inner wisdom is more precious than wealth*".

У своїй промові Опра Уїнфрі також частіше використовує емоційно забарвлену лексику: "*I really hated, hated, hated being sent to report on other people's tragedies as a part of my daily duty, knowing that I was just expected to observe*", "*I just love saying 'Stanford'*", "*Ohmigod, I can't believe it!*", "*That was, as you can imagine, devastating news*".

Жінки частіше використовують одиниці афектованої лексики (*awfully, pretty, terribly nice*), різноманітних інтенсифікаторів, часток, окличних речень, що пов'язано з більшою емоційністю жіночого мовлення [7:99]. На прикладі промови Опри бачимо, що в її мовленні прослідковується й більш глибока гіперболізація, частіше використовуються тропи (метафори, порівняння, епітети). Вона також частіше використовує вставні, слова і конструкції, що виражають різний ступінь упевненості мовця у чомусь. Наприклад: *probably, possibly, certainly, I think, I suppose, you see, to seem, as you can imagine*.

Для чоловічого мовлення, як показав аналіз, властивими є конструкції з використанням умовного способу [4:25].

S.J.: "*If I had never dropped in into that symbol course in college, the Mac would have never had multiple type faces or proportionally spaced fonts, and since Windows just copied the Mac, it's likely that no personal computer would have them. If I had never dropped out, I would have never dropped in on that calligraphy class, and personal computers might not have that wonderful typography that they do*" – "Якщо б я не залишив коледж і не пішов би на курси каліграфії, сучасні комп'ютери, напевно, не мали б тих чудових шрифтів, які існують зараз".

Одним із засобів виявлення експресії можна вважати вигуки. Вигуки як лексико-граматичний клас одиниць, що мають своєрідне значення, відбивають дійсність не розчленовано, не відокремлюючи емоційне від раціонального, є характерним елементом певної сфери мовлення, тісно пов'язаним із паралінгвістичними, невербальними засобами. Вони виконують важливі функції у

мовленні, у них виразно виявляється прагматичне значення, оскільки вигуки безпосередньо відображають прагматичний тип інформації [9:29].

O.W.: "Ohmigod, that's Gayle King!" And so somebody comes up to Kirby, and they say, "Ohmigod, is that Gayle King?" And Kirby's like, "Uh-huh. She's my mom".

And so the person says, "Ohmigod, does it mean, like, you know Oprah Winfrey?"

And Kirby says, "Sort of"».

У своїй промові Опра часто вживає вигуки на кшталт: "Ohmigod", "Uh-huh" та інші, що покликані передати її емоційний стан захоплення, піднесення, самоіронії. Однак, багато емоційних слів, власне вигуки, виражають емоцію у її загальному вигляді, не вказуючи на позитивний чи негативний відтінок у висловлюванні, тому значення цих мовних засобів залежить від конкретної мовленнєвої ситуації [8:24].

Висновки. В історії формування лінгвістичної думки стосовно емоційності мовлення в гендерному аспекті склалася думка, що жінки більш емоційні, ніж чоловіки. Однак, гендерна диференціація мовленнєвої сфери проявляється на якісному рівні, у реалізації певних емоцій, і формально, – у використанні характерних вербальних засобів їх об'єктивації.

Ми проаналізували приклади, котрі демонструють, що емоційність властива не лише жінкам, але й чоловікам, відмінності полягають лише у виборі способу демонстрації експресивності. Жінки частіше використовують стилістичні прийоми для вияву своїх почуттів, а чоловіки використовують ці прийоми для того, щоб ці емоції викликати у слухачів.

Для адекватного відображення експресивної своєрідності усного мовлення в межах окремих висловлювань необхідно враховувати інформацію про комунікантів і мовленнєву ситуацію, оскільки одне і те саме висловлювання може справити на слухачів ефект, протилежний до того, якого хоче досягти мовець.

Подальшого дослідження в рамках даної теми потребують синтаксичні особливості вияву експресії емоцій у мовленні чоловіків та жінок.

Анотация. В данном исследовании рассмотрены семантико-стилистические особенности выражения экспрессии в устной речи. Исследуемый феномен раскрыт в гендерном аспекте; охарактеризовано ключевые особенности проявления эмоций мужчин и женщин на примере публичных выступлений медийных персон.

Ключевые слова: гендер, коммуникативная лингвистика, экспрессия, языковые средства, лексика.

Abstract. This study deals with semantic and stylistic features of the emotional expression in the oral speech. The article examines the phenomenon from a gender perspective; key features to display emotions for men and women on the example of public speaking media people have been characterized.

Keywords: gender, communicative linguistics, expression, means of language, vocabulary.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковбасюк Л.А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: Навчально-методичний посібник для магістрів заочної форми навчання. Спеціальність: 8.010103. ПМСО. Мова та література (німецька) / Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. — Херсон: вид-во ХДУ, 2008. — 96 с.
2. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты / А. В. Кирилина. – М.: Изд-во Институт социологии РАН, 1999. – 180с.
3. Кирилина А.В. Лингвистические гендерные исследования А. В. Кирилина // Отечественные записки. – М.: 2005. - №2. – С.37- 39.
4. Донченко Ю. И. Анализ гендерных особенностей эмоциональных высказываний говорящих (на материале английского языка) / Ю. И. Донченко // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2008. – № 8 С.23.-29. - [Электронный ресурс]. – режим доступа : <http://jurnal.org/articles/2008/fill27.html>
5. Змеева Т.Е. Имплицитное выражение эмоций в функционально-коммуникативном аспекте (на материале современного французского языка): Автореф. ... канд. филол. наук / Т. Е. Змеева – М., 1989. – 24с.
6. Tannen, D. 1994 – Gender and discourse / D. Tannen – N.Y.; Oxford UP, 1994. – 203p.
7. Потапов, В.В. Современное состояние гендерных исследований в англоязычных странах / В.В. Потапов // Гендер как интрига познания. – М.: 2002. – С.94-117.

8. Маслова В.А. Онтологические аспекты экспрессивности текста / В. А. Маслова // Принципы и методы исследования в филологии: Конец XXв. Сб. ст. научно-методического семинара "TEXTUS". – Вып. 6. – СПб. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2001. – С.285-287.

9. Буренина Н.В. Диалог и эмотивная функция языка / Н. В. Буренина // Диалог о диалоге: Межвуз. сб. науч. тр. Саранск: Изд-во Мордовского ун-та, 1991. – С.28-35.

УДК: 371:881.111.1

ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПИСЬМОВОГО МОВЛЕННЯ: ХРОНОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ЗНАЧЕННЯ

Т.О. Струкевич, Н.Ю. Іщук

Анотація. У статті розглянуто різні підходи, що застосовувалися і застосовуються до навчання іншомовного письмового мовлення, а саме: директивний підхід, текстуальний підхід та процесуальний підхід. Висвітлено їх значення для навчання іншомовного письмового мовлення та їх хронологічний розвиток.

Ключові слова: директивний підхід, процесуальний підхід, текстуальний підхід.

Вступ. Сучасна увага до навчання писемного мовлення є цілком обґрунтованою з огляду на цілий ряд обставин: 1) бурхливий розвиток комунікаційно-інформаційних технологій забезпечує суспільству сучасні засоби спілкування; 2) навчання іноземної мови сьогодні потребує використання писемного мовотворення не тільки як засобу вдосконалення мовленнєвих умінь, але і як способу спілкування за допомогою мережі Інтернет. Цей якісно новий різновид комунікації став складовою повсякдення [1, 10].

Тому розвиток умінь мовленнєвої писемної комунікації є метою навчання іноземних мов і потребою сучасного суспільства, а розроблення нової ефективної методики навчання іншомовного писемного спілкування з урахуванням педагогічних можливостей її реалізації – нагальним завданням.

Особливості процесу породження письмового мовлення допомагають розвивати відчуття мови. Письмо є одним з найважливіших каналів пізнання іноземної культури, знання якої є необхідними для формування комунікативної компетенції на іноземній мові.

Методична перевага використання письмового мовлення на уроках з іноземної мови виявляється в тому, що письмові завдання дозволяють включити у роботу одразу увесь клас. До того ж учні, особливо інтроверти, мають гарну нагоду для реалізації свого творчого потенціалу й отримання впевненості у своїх силах [1, 26].

Мета статті полягає у дослідженні підходів, що використовувалися для навчання іншомовного письмового мовлення, розкритті їхнього значення та практичного застосування.

Виклад основного матеріалу. Вивчення сучасної зарубіжної методичної літератури дозволяє прийти до висновку про те, що методика викладання іноземних мов базується переважно на трьох загальних підходах до навчання письмового мовлення іноземною мовою: директивний, текстуальний та процесуальний. Названі підходи відображають розвиток методики навчання іншомовного письмового мовлення, а також частково й методики викладання іноземних мов за останні сорок років [2].

Найбільший внесок у формування названих підходів зробили лінгвісти-дослідники П.Р. Портман, Б. Каст, Ф. Германнс. Опираючись на їхні роботи, ми й здійснюватимемо характеристику підходів до навчання іншомовного письмового мовлення.

Першим у методиці сформувався директивний підхід до навчання іншомовного письмового мовлення (*direktiver Ansatz; gelenktes Schreiben*). Цей підхід означає жорстке управління писемно-мовленнєвою діяльністю учнів з боку викладача і формування писемно-мовленнєвих навичок і вмінь